

JARKKO S. TUUSVUORI

Ihastunutta vieroksuntaa

”Voiko paremmaksi pannakaan”, huokasi SvenskaYle. Upea *Hymyilevä mies* (2016) on ansainnut kehunsa ja palkintonsa. Erikoinen piirre hurmaavan filmin vastaanotossa on sen aihepiirin vähättely. Syrjään sysäämättömänä nyrkkeily antaa eväitä ymmärtää elokuvan elokuvallisuutta.

O hjaaja Juho Kuosmasen (s. 1979) teoksessa päähenkilö valmistautuu ammattinyrkkeilijänä höyhensarjan MM-titteliotteluun. Amatöörinä Euroopan mestariksi 1959 edennyt Olli ”Kokkolan leipuri” Mäki (s. 1936) kärsii Helsingin olympiastadionin koitoksessa 1962 nopean teknisen tyrmäyksen yhdysvaltalaiselle mestarille Davey ”Springfeldin kivääri” Moorelle (1933–1963). Mäki ei ota itseensä, koska hän on sekä kyllästynyt koko megatapahtumaan että juuri kihlautunut rakastettunsa kanssa.

Hymyilevä mies tuo viitteellisesti esiin Mäen vasemistolaiset poliittiset näkemykset. Hänellä on managerinaan niin ikään työväenurheiluliittotaustainen ja 1951 maanosansa ykköseksi paidattomana knekannut Elis Ask (1926–2003). Ydinjännite rakentuu stadilaisen promootorin ja itseään korostamattoman kokkolalaisen hanskatyöläisen välille. Ask lupaa medialle ”spektaakkelia”, Mäki haluaa otteen elämästään.

Mustavalkokappale on saanut paatuneimmatkin kriitikot ylistämään sen todentuntuista viehkoutta. Poikkeuksellisen hapan *Libération* leimasi kuitenkin elokuvan elämän estetisoinniksi ja häviämisen glorifioinniksi. Ranskalaislehden mukaan se pystyy vastustamaan voitokunniahysteriaa ja urheilubisnesvinoumia vain somistamalla tappion kauniiksi kuvaksi ja vetoamalla valheellisesti muka-luonnolliseen arkeen.¹ *Libération*in silmissä *Hymyilevä mies* on asia-aineksetonta nostalgiaa².

Tulkinta on mahdollinen mutta ontuva. Kuvaveitoisuus yhdistyy filmin kriittisen kärjen kohdistumiseen PR-puheeseen, mitä ei käy palauttaminen estetistiseen retroiluun. Se on väkisininkin myös aikalaiskriittistä. *Hymyilevä mies* kommentoi niin urheilua kuin taidetta ja kasvavasti tiedettäkin ympäröivän markkinoinnin ja hypetyksen vaikutuksia kulttuuriin ja yksilöihin.

Karttamisen muunnelmia

Nyrkkeily lajina ja miljöönä on koettu ongelmaksi tätä valkokangasluomusta arvioitaessa. Ei liioitella: kukaan ei väittäne, että kamppailulaji ydin- ja ympärysmarkityksineen olisi mitätön osa rainaa. Monikin kriitikko kuvaili uutuutta urheiluaiheiseksi sen enempiä nikottelematta. Silti kritiikkeissä on varmemmin esiintynyt kuin jäänyt esiintymättä etäisyydenotto bokrauksesta ja sen maailmasta.³

”[E]i niinkään nyrkkeilyn kuvaus”, *Savon Sanomat* kuulutti. *Hymyilevä mies* ei ole ”perinteinen nyrkkeily-elokuva” (*Seura*), eikä se ”todellakaan toista [lajityypin] konventioita” (Kinokopla). ”[P]ääpaino ei ole nyrkkeilyssä”, esitti *Suomen Kuvalehti*. ”[P]uhdasverinen rakkauselokuva”, määritteli *DVD-opas*, jolle kehäkoitos ja siihen treenaaminen ovat ”taustaa” ja ”puitteet”. Ne eivät ole mitään ”kovin tärkeää” (*Uljas*), vaan jotain ”toissijaista” (*BitteinSaari*). Kuten *SmackTheJack* lausui: ”Vaikka nyrkkeily onkin elokuvassa vahvasti esillä, niin nyrkkeilyelokuva ei kuitenkaan ole kyseessä.”

Yleisiksi kävivät huomautukset hanskainpaukutuksen vain näennäisestä hallitsevuudesta. Samasta kielivät myös kommentit, joilla pyrittiin tasapuolisuuteen nyrkkeilyllisyyttä sinänsä suitsimatta: ”yhtä paljon rakkaustarina kuin nyrkkeilyleffa – ja täysin omaehtoinen työ molemmissa lajeissa” (*Ilta-Sanomat*).

Tämä muotoilu sisältää jo kenties tärkeimmän syyn nyrkkeilyn vieronnalle. Arvostelijat varoivat antamasta lukijalle vahvaa *genre*-elokuvakäsitystä. Eturivin asiantuntija Antti Alanenkin kielsi leffanettipäiväkirjassaan neljästi moiset yhteydet: *Hymyilevä mies* 1) ”kuvaa rakkauden voittoa nyrkkeilystä”, 2) ”ei perustu toisiin nyrkkeilyelokuviin”, 3) tuo mieleen aivan muut filmit (Disney-animaatio *Ferdinand the Bullin*) ja 4) ”on huolettoman tietämätön” koko lajityypistä.

Myös kansainvälisessä arvioinnissa toistuvat ajatukset nyrkkeilystä jopa ei-merkittävänä puolena elokuvaa. Toteamukset ovat sekä ymmärrettäviä että perusteltavissa. *Hymyilevä mies* voisi jäädä näkemättä, jos ei pidä nyrkkeilystä ja arvelee sen keskittyvän siihen. Yhtä kaikki eleet vihjaavat tulkintaa haittaavista oikosuluista. Käsite ’nyrkkeilyelokuva’ pitää määritellä kovin kapeasti, jos haluaa erikseen alleviivata, että nyrkkeilyleffa voi olla myös rakkausleffa tai ylimalkaan muutakin kuin nyrkkeilyä. Määritelmään päädytään vain mieltämällä koko *genre* parin kolmen teoksen pohjalta ja ohittamalla muut.

Hymyilevä mies nyrkkeilyfilminä

Lajityypin perustajaksi sopii brittiläinen mykkädraama *Broken Blossoms or the Yellow Man and the Girl* (1919). Lempi ja yleisinhimillinen kärsimys ovat siinäkin vähintään yhtä tärkeitä kuin nyrkkeily. Mutta otaksuttavasti katsojajamustiin jäävät Donald Crispin (1882–1974)

Kuva: Kriikkaasen kuvaamo / Elokuvahtiö Aamu (2016)

esittämän rystyssankarin leveät selkälihakset ja väkivaltainen käytös niin kehässä kuin sen ulkopuolellakin. Jos *genren* juontaa jostain yksipuolisemmasta luomasta, arvattavasti tuloksena on ahdasrajaisempi määrittely.

Mäki-rainalle on mainittu tyyppillisesti vain kaksi nyrkkeilypitoista vertailukohtaa. Ne ovat John G. Avildsenin ohjaama *Rocky* (1976) ja Martin Scorsesen *Raging Bull* (1980). Näistä fiktiivisen päähahmon tarinan kertova ja pian peräti seitsemännän jatko-osansa saava *Rocky* onkin tunnetuin nyrkkeilyfilmi. Keskisarjan maailmanmestarin Jake LaMottan (s. 1921) elämästä sovitettu *Kuin raivo härkä* taas on kuulu mustavalkoisena kuvatun tyylittelevyytensä vuoksi.

”*Hymyilevä mies* ei ole Suomen *Rocky* (1976) tai *Kuin raivo härkä* (1980), vaan kaunis elokuva unelmista ja rakkaudesta”. Näin tiivistä *EilenElokuvissa*-blogi. *Les Inrocksin* mukaan se ”on anti-*Rocky* tai anti-*Raging Bull* mutta ennen kaikkea hyvin kaunis elokuva”.

Voi karsinoida toisinkin ja silti säilyttää saman rinnastuspisteen. ”Suomen vastine *Rocky*lle ei ole ehkä niin

eeppinen, mutta vähäeleisyydessään kenties vielä puhuttelevampi”, puntaroi *Jylkkäri*. Samoin *Rocky*-sarjaan – aina ”elokuvataiteellisesti kunnianhimoisesta” ykkösosasta heikompiin *sequel*eihin – viittaava *Uljas* totesi, että ”*Hymyilevä mies* sivuuttaa suuren speaktaakkelin ja keskittyy pieneen, intiimiin draamaan”. Niin ikään *AwardsCircuitille* se oli ”aivan yhtä romanttinen kuin *Rocky*, joskin ilman suuria eleitä”.

RogerEbert.comin mukaan *Hymyilevä mies* on *Raging Bullin* ”antiteesi”. Vastaavaa sanovat muutkin, mutta eivät kuitenkaan keksi sen ja *Rockyn* lisäksi juuri mitään muuta vertailtavaa. Tuore *Southpaw* (2015) mainittiin *BlogDuCineman* ja *Stuttgarter-Zeitungin* kritiikeissä, vielä uudemmat *Bleed for This* (2016) ja *Chuck* (2016) nosti esiin *The Independent*. Saksalaisen *Herbertin* (2015) ja slovakialaisen *Kozan* (2015) muisti *Die Tageszeitung*.

Vanhemmista *CinemaScope* poimi *Body and Soul*in (1947) ja – *Pastenkin* mainitseman – *The Set-Up*in (1949), *Bande à part* taas *Gentleman Jim*in (1942). Ne kolme listasi myös Alanen. Elokuvahistorian tuntijana

hän tiesi lisätä niiden sekä *Rockyjen* ja *Raging Bullin* rinnalle nämä: *Battling Butler* (1926), *The Ring* (1927), *The Milky Way* (1936), *Golden Boy* (1939), *Somebody up There Likes Me* (1956), *Fat City* (1972), *Hard Times* (1975), *Pulp Fiction* (1994), *When We Were Kings* (1996), *The Boxer* (1997) ja *Million Dollar Baby* (2005) – siis vain sanoakseen, että *Hymyilevä mies* ei tunne koko traditiota.

Nyrkkeilyn sorsimista tulkinnoissa perustellaan eri tavoin. Parhaimmillaan Mäki-leffan kriitikot ovat jotenkin onnistuneet oikeuttamaan tapansa toppuutella mätäkinnän etusijaa. *Variety* väittää sen muistuttavan paremminkin *Idaa* (2013) ”kuin mitään vertailtavissa olevaa urheiluelokuvaa”. Miellyhtymä puolalaisteokseen voi tuntua hieman huokealta, mutta se sekä osuu riittävästi että perustelee rinkimätäkinnän merkityksen kaventamista. Kneikkaajaelämäkerralta ei monikaan odottaisi yhtymäkohtia nunnafiktioon, joten on paikallaan hillitä umpinyrkkeilyllisyyttä. Lisäksi *Hymyilevä mies* ja *Ida* ovat kumpikin 2010-luvun välieurooppalaisia mustavalkofilmejä, joiden tapahtumat sijoittuvat vuoteen 1962.

Kumma kyllä, vertailut tapahtumavuoden aikoihin valmistuneisiin elokuviin ovat harvassa. Nuivasti suomalaiselokuvaan suhtautuvan *Téléraman* mukaan se tuo mieleen Miloš Formanin (s. 1932) varhaistyön *Vaaleaverikön rakkaus* (Lásky jedné plavovlásky, 1965). *The Guardianin* viittaus François Truffaut'n (1932–1984) *400 kepposeen* (Les quatre cents coups, 1959) jää yhtä irralliseksi. Oivaltavammin *HS* puhuu läheisestä sukulaisuudesta Tony Richardsonin (1928–1991) *Kaikkein kapinallisimpaan* (The Loneliness of the Long Distance Runner, 1962), joka on avainvuodelta ja varaa urheiluteemaan työväenluokkaisin painotuksin. Sen mainitsee myös *BFI.org*, joka lisää kaksi muuta brittiläisen *new waven* hedelmää, *A Taste of Honey* (1961) ja *Billy Liarin* (1963): niitä ”hilpeämpi” *Hymyilevä mies* juolauttaa ne tajuun ”sekoituksessaan yhteiskunnallista satiiria, eksentristä huumoria ja pökerryttävää rakkaustarinaa”.

Mutta 70-lukulaisen väri-*Rockyn* ja 40–50-luvuille sijoittuvan 80-luvun mustavalko- *Raging Bullin* valikoituminen Kuosmasen teoksen pääverroiksi ei kerro hyvää kriitikoiden halusta skarpata. Alasen filmilistassakin on oireellinen aukko rainojen *Kadun kuningas* (1956) ja *Kova kaupunki* (1972) välissä.

Sieltä pilkistää Ralph Nelsonin (1916–1987) ohjaama *Viimeinen erä* (Requiem for a Heavyweight, 1962). Sen tarina lajistaa vieroittavasta kehäraakista on osin samaa maata kuin *Hymyilevä mies*. Kiitettynä elokuvaan on soviteltu samaa ”luonnetutkielma”-avainsanaa, johon turvauduttiin myös suomalaisuutta ruodittaessa. Toinen ilmeinen vertailukohta on eurooppalaista tekoa: (tšekko-)slovakialaisen Peter Solanin (1929–2013) *Nyrkkeilijä ja kuolema* (Boxer a smrt, 1963) kertoo Auschwitzissa hengestään otelleen olympiaboksaajan Antoni Czortekin (1915–2003) vaiheet. Siinäkin uuden aallon tuotteessa on siis teemana mittelypakko. Kolmas 60-luvun alun vertailukohta on Jean-Pierre Melvillen (1917–1973) *Mitta on täysi* (L'ainé de Ferchaux, 1963), jossa nyrk-

keily tarjoaa lähinnä taustan toiselle päähenkilölle. Värielokuvan alkukrediittien aikana häntä esittävä Jean-Paul Belmondo (s. 1933) ehtii kuitenkin kamppailla matsinsa – ja hävitä vapautuakseen uuteen seikkailuun.

Aikahaarukkaan mahtuu muutakin jännää. *Kadun kuningasta* ilmeisempi hengenheimolainen suomalaiselle on nyrkkeilypromootion viheliäisyyden äärimmillään pingottanut *Kuta kovemmin he kaatuvat...* (The Harder They Fall, 1956). Rakkaustarinan ja nyrkkeilyelämäkerran yhdistäjäksi hahmottuu taas Andre De Tothin (1913–2002) *Morfinin orjat* (Monkey on My Back, 1957). Niin mediapaineen kuin rakkausaiheenkin käsittelyssä rinnastuksia voi tehdä Martin Rittin (1914–1990) *Ylpeään jättiläiseen* (The Great White Hope, 1970).

Yhteysiin

Hämmästyttävintä on jättää pois Luchino Viscontin (1906–1976) *Rocco ja hänen veljensä* (Rocco e i suoi fratelli, 1960). *TheUpComing* sentään mainitsee sen, muttei saunakohtauksista puhuessaan muistuta *Roccosa* vilahtavasta hikimajasta. Toisena poikkeuksena *Die Tageszeitung* rinnastaa lupaavasti mutta ylimalkaisesti Viscontin työn ja suomalaisfilmin piirteitä. Vasta-*Rocky*sta ja -*Raging Bull*ista hokeminen suorastaan alleviivaa anti-*Roccosta* vaikenemista. Ehkä *Hymyilevä mies* on vahvin vastaväite juuri Viscontin melodraaman naisiin kohdistuvalle väkivallalle. Ja kun vastaavat piirteet vyöryvät päälle *Broken Blossomsista* Mark Robsonin (1913–1978) *The Championin* (1949) kautta *Raging Bulliin*, tulkinta nyrkkeilyelokuvalajityyppiin mahtumattomuudesta tai sen vastaisuudesta voisi täsmentyä.

Eikö *Hymyilevä mies* olisi sattuvampaa katsoa nyrkkeilyaiheisten elokuvien pitkän ja leveän perinteen (jollei välttämättä *genren*) jatkona kuin sen jotenkin ihmeen kaupalla ohittavana suorituksena? Tämä vaatisi luopumista harhaluulosta, jonka mukaan traditiossa viihdytään yksinomaan hutkimisen – ja ylimalkaan muusta yhteiskunnasta ja olemisesta irrotetussa – erillissäärissä. Eikö muka Matti Ijäksen (s. 1950) *Haaveiden kehä* (2002), johon *Hymyilevä mies* allusoi esimerkiksi painonpudotussuunakohtauksessaan, käsittele nimenomaan ulkokehällisiä elämänskysymyksiä? Eivätkö sekä *Bleed for This* (2016) että David O. Russellin (s. 1958) *The Fighter* (2010) keskity luonnekuvaukseen ja perhedynamiikkaan?

Nyrkkeilyvieronta näkyy yhtäaika tietämättömyytenä ja ennakkoluuloina. Kun jotkut arvostelijat huomaavat Mäki-pätkässä ”metaelokuvallisen” ulottuvuuden – päähenkilöstä valmistellaan dokumenttifilmiä – he eivät yhdistä tätä esimerkiksi *The Fighterille* ratkaisevaan samaan ulottuvuuteen vaan antavat ymmärtää sen olevan jotain kolhintaleffoja finimpää.

Joissakin resensioissa avautuu näkymä pikemminkin perinteenkäyttöön kuin -välttöön. *Pasten* mukaan *Hymyilevä mies* on ”nyrkkeilyleffan vakiotrooppien ja -asenteiden läpikotainen purkutyö” ja ”lajityypin nurinkääntö”. *Irish Timesin* mukaan se ”kuvittelee nyrkkeilyaltavastajatarinan uudeksi lämpimänä, romanttisena

draamana”. *El Destilador Culturalin* sanoin se tekee nyrkkeilyleffalle saman kuin *Thin Red Line* (1998) sotaelokuvalla.

The Young Folks saa enemmän irti aiheesta. Suomalaisyö vain ”näyttää kumoavan nyrkkeilyleffan jokaisen kutyymän”, sillä enempäänkin ylletään. ”Rituaalisen tarinankerronnan” sijaan ”lajityyppiin tuodaan parrasvalojen ulkopuoliset riemuvoitot”, joille se ei ”hedonistisine periaatteineen” ja voitto-obsessioineen ole tehnyt oikeutta. ”Ei ihme, että *Fat Cityn*, *Rockyn* ja *Raging Bullin* kaltaiset (nyrkkeilyurheilun juhlinnan suorastaan kieltävät) filmit nähdään *genrensä* suurimmiksi.” *The Young Folksin* mielestä siis *Hymyilevä mies* vaikuttaa kieltävän lajityypin, mutta laajentaakin jo valmiiksi pitkälle ehtinyttä itsetietoisuutta ja -kritiikkiä. Klišeillä kyllästetty ”*genre* voi yhä yllättää käännteissään”.

Ansiokkaimmin asiaa pui muulloinkin pätevä *CinemaScope*. Sen mukaan *Hymyilevä mies* saattaa sopusointuun Mäki-biografian ja 40-luvun ydinleffat päätyn ”tietäväiseen otteeseen nyrkkeilymaailmasta”. Ohjaaja on kertonut ammentaneensa puolalaisdokumen-

tista *Nyrkkeily* (Boks, 1961), jonka Jerzy Skolimowski (s. 1938) teki amatööriottelijataustaansaakin nojaten: Andrzej Wajdan (1926–2016) usialtoelokuvassa *Yön leikit* (Niewinni czarodzieje, 1960), jossa myös Roman Polanski (s. 1933) tekee sivuroolin, Skolimowski esittääkin nyrkkeilijää⁴. *CinemaScope* leikkaa tästä taitavasti itse asiaan: *Hymyilevä mies* ei jätä hyödyntämättä perinteelle ominaista *machoilukuvastoa* (kuten muskeliesitelyä) mutta limittää ne niitä horjuttaviin kuvaseuraantoihin (kuten vessanlattiaoksenteluun). Kuosmasen teos onkin mainio myös nyrkkeilyelokuvuudessaan.

Viitteet & Kirjallisuus

- 1 Luc Chessel, *Leurre du ring*. *Libération* 18/x/16.
- 2 Clément Ghys, *Olli Mäki*. *Libération* 20/v/16.
- 3 Lukemastani 120 arviosta vain pieni vähemmistö suhtautuu pulmattomasti nyrkkeilyyn osana suomalaisleffaa; ks. tarkemmin tämän jutun pidempi verkkotekstiversio: netn.fi/lehti/niin-nain-217.
- 4 Wendy Mitchell, Cannes Q & A. *Screen Daily* 13/v/16.